депутати», «*Закони* України…», «*Укази* Президента», «у *Розділі* 1 КК» (у *Книзі* 1, у *Частині* 2 тощо), що ніяк не потребують такої «урочистості» і є загальними назвами чи іменниками у формі множини (до речі, Кабінет *Міністрів* є таким самим нелогічним у цьому сенсі). Гадаємо, що таке звеличення властиве юристам та управлінцям, адже саме вони на підсвідомому рівні є носіями традицій імперського канцеляриту, що й досі впливає на таке авторитарне сприйняття державних посад, актів і традицій.

Відповідно до Закону 2019 року, серед осіб, які зобов'язані володіти державною мовою та застосовувати її під час виконання службових обов'язків, окремо визначаються й працівники всіх рівнів Національної поліції України, прокурори, судді та інші особи правоохоронної сфери. Останнім часом ми бачимо (й чуємо), що це інше покоління порівняно з радянським і пострадянським – це молоді люди, часто носії української мови як першої (тобто і в побуті), і настає наразі наша черга – домогтися внесення змін у юридичну лексику, які зроблять її більш логічною та українською за своєю сутністю.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 № 2704-VII. *Liga 360*. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t192704?an=1&ed=2022_04_21

2. Український правопис. Схвалено постановою Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 р. № 437. URL : https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/%202019.pdf

Дзира Іван Ярославович,
професор кафедри філології
та перекладу Київського національного
університету технологій та дизайну,
кандидат філологічних наук, доктор
історичних наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧИХ КЛІШЕ В «ПАКТАХ ТА КОНСТИТУЦІЯХ ЗАКОНІВ І ВОЛЬНОСТЕЙ ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО» 1710 РОКУ

Поряд із законодавчою термінологією однією з невід'ємних жанрово-стильових особливостей юридичного тексту є наявність стандартних словесних зворотів (кліше). Їхнє широке

використання в юридичних документах є наслідком тривалої еволюції офіційно-ділового стилю української мови та свідчить про дотримання усталених традицій та правил викладу правової думки. А втім, на відміну від законодавчої термінології, юридичним кліше вітчизняні лінгвісти приділяють набагато менше уваги. Їх дослідження в діахронічному аспекті дозволить пролити світло на формування офіційно-ділового стилю української мови, зокрема з погляду успадкування й передачі книжно-традиційних зв'язків, познайомити зі стародавньою організацією справочинства. На жаль, використання мовних кліше в пам'ятках справочинства Гетьманщини XVIII ст., зазвичай, залишається поза увагою вітчизняних науковців.

Мета дослідження полягає в аналізі законодавчих кліше, вміщених до «Пактів та конституцій законів і вольностей Війська Запорозького» 1710 р. Автор поставив завдання охарактеризувати основні види законодавчих кліше, а також визначити особливості функціонального прояву цієї категорії стійких словосполучень у тексті пам'ятки.

Прийнятий 16 (5) квітня 1710 р. на козацькій раді в Бендерах нормативно-правовий акт встановлював державний устрій Гетьманщини, виборчу систему, визначав принципи організації й діяльності органів влади, основні права та обов'язки окремих станів суспільства. Конституція складається з назви документа, інвокації, преамбули, 16-ти статей та присяги новообраного гетьмана Пилипа Орлика.

Використовуючи функціональний підхід до класифікації матеріалу, із загального масиву вміщених до Конституції стандартних засобів законотворчості можна виокремити три основні групи. До першої належать як загальногалузеві й міжгалузеві кліше, що забезпечують виклад універсальної інформації для правового регулювання суспільних відносин (*права и волности войсковыє поламати* [1, с. 156]; *пактами… ствєржєнных* [1, с. 158]; *обыклымъ порадкомъ* [1, с. 160] тощо), так і галузеві (аспектуальні), пов'язані з окремою сферою суспільних відносин (*должностію уряду своєго обовязанъ будєтъ* [1, с. 159]; *моцны будут волными голосами* [1, с. 161]; *пєрсональный пожитокъ* [1, с. 162]; *приватною своєю владгою* [1, с. 160] тощо). Поширеність обох різновидів кліше даної групи обумовлена природою пам'ятки, що поряд з нормативними приписами загального характеру містить також правове регулювання окремих аспектів суспільних взаємин.

Другу групу складають акціонально-імперативні кліше, що позначають інституційні дії, спрямовані на окремі положення, статті або текст Конституції в цілому. Вони акцентують увагу на певному типі інформації та виступають засобом тлумачення правових норм: *Тєды и тєпєр таковый порадокъ общимъ договоромъ установляєтъся и нєпрємѣнно узаконяєтся, абы* [1, с. 162]; Т*оє жъ право должны будутъ и полковники zаховати* [1, с. 163]; *повагою сєго акту єлєкціалного постановляєтъся* [1, с. 164]. Крім цього, акціонально-імперативні кліше використовувалися для імплементації Конституції в правове поле Української гетьманської держави. Так, уже в назві документа зазначається, що *«Договоры и постаповлєпѧ… с полною з обоихъ сторонъ обрадою утвєржєппые и при волной єлєкції формалною присягою ѡт… яснєвєлможного гєтмана потверженпые…»* [1, с. 155]. А наприкінці статейного переліку й присяги Пилипа Орлика зустрічаємо стереотипні фрази про засвідчення, що надавало документові юридичної сили й підтверджувало відповідальність гетьмана за дотримання його положень, наприклад: *А тоє всє подписомъ руки моєй власной и пєчатю войсковою ствєржаю* [1, с. 166].

Третю групу утворюють рамково-відсильні кліше, що словесним або словесно-цифровим способом позначають складові частини пам’ятки й дають змогу різними способами оформити відсилання до тексту документа або його структурного компонента. Відповідні стійкі словосполучення сприяють зовнішньому вираженню композиційної будови Конституції, формують ієрархію її структурних одиниць, акцентують увагу на необхідності самостійного розгляду кожного позначеного елемента, допомагають уникати невиправданих повторів. Також використані відсилання забезпечують зв’язок між окремими положеннями Конституції й різними юридичними актами єдиного законодавчого простору Української гетьманської держави.

Внутрішні рамково-відсильні кліше представлені в пам’ятці одиничними прикладами: *всѣхъ тых тут послѣдуючих пунктами изображєных* [1, с. 157]; *присягаю… сіє договоры и постановлєня тут описанныє… во всѣхъ пунктахъ, комматах и пєріодахъ нєпрємѣнно исполняти* [1, с. 165–166]; *тєды в пєрвомъ сємъ пунктѣ о вѣри с[вя]той православной восточного исповѣданія дѣло надлєжитъ начати* [1, с. 157]. Третє з наведених відсилань є конкретним, оскільки складається з

порядкового й видового позначення структурного компонента та маркувального вказівника його змісту.

Незначну продуктивність демонструють зовнішні узагальнені рамково-відсильні кліше, утворені поєднанням маркувального вказівника й зауваги з невизначеною семантикою без вказівки на конкретні норми чи закони: *вєдлугъ давных правъ и привилєєвъ* [1, с. 160]; *вєдлугъ давных правъ и волностєй* [1, с. 160]; *вєдлугъ артикуловъ правных* [1, с. 166] тощо. Більше конкретики спостерігаємо натомість у такому прикладі: *Прєто… помянутая станціа повинна быти отставлєна и вєсьма zпєсєна* [1, с. 165]. Адже тут ідеться про скасування зафіксованих спеціальними стаційними реєстрами натуральних поборів, які стягувалися з податних станів Гетьманщини на утримання найманого війська.

Однією з ознак розглянутих кліше є варіативність, що досягається за рахунок розширення або звуження їхнього значення. Іншим шляхом реалізації варіативності є заміна синонімом стрижневого або нестрижневого компонента під час побудови стійкого словосполучення. Пор.: *формалною присягою… потверженные…* [1, с. 155]; *присягою ствєржєных* [1, с. 155]; *собою потвєржєныє* [1, с. 156]; *собою поприсяжєных* [1, с. 157]. Введені до складу кліше додаткові (факультативні) лексичні елементи конкретизують їхній зміст, ускладнюють традиційну структуру. На відміну від двокомпонентних, багатокомпонентні кліше можуть виступати смисловими репрезентаторами окремих внутрішньо замкнених фрагментів тексту документа, передусім абзаців.

Як правильно зауважує О. Л. Доценко, «Кожний постулат Конституції має досить розлогу мотивувальну частину, яка часто має не правовий, а художньо-публіцистичний характер, виконуючи замість імперативно-констатувальної, функцію емоційно-експресивного впливу» [2, с. 120–121]. Та попри це текст документа характеризується офіційністю, лаконізмом, прагненням до стандартизації, точності та обмеження емоційності. Завдяки своєму офіційному забарвленню клішовані сполуки відіграють роль своєрідних маркерів, які засвідчують належність тексту Конституції до офіційно-ділового стилю. Щоправда, впливи живої народнорозмовної стихії позначилися на окремих стійких словосполученнях, надавши їм певного образно-експресивного відтінку (*пилноє и нєусыпноє мѣти око* [1, с. 163]).

Таким чином, нетермінологічні стійкі словосполучення брали активну участь у формуванні офіційного характеру Конституції. Частота їхнього використання демонструє чітку тенденцію до уніфікації тексту документа, у якому вони виконували узагальнювальну, оцінно-характеристичну, виділювальну, сполучну, стилетворчу та інші функції. Задіяні в Конституції клішовані мовні засоби переконливо свідчать про спадкоємність традицій модельного укладання юридичних текстів, дотримання формальних і змістових норм організації викладу матеріалу документів у справочинстві Гетьманщини наприкінці XVII – на початку XVIII ст.

Список використаних джерел

1. Вовк О. Б. Конституція Пилипа Орлика: оригінал та його історія. *Архіви України*. 2010. № 3–4. С. 145–166.

2. Доценко О. Л. Історія мови українського справочинства: навч. посіб. 2-ге вид., допов. / за ред. С. М. Гусарова. Київ: Альфа Реклама, 2010. 300 с.

Короткова Юлія Михайлівна,
професор кафедри правничої лінгвістики Національної академії внутрішніх справ, доктор педагогічних наук, професор

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ-ЮРИСТІВ

Проблема застосування інтерактивних технологій в освітньому процесі є не новою для вітчизняної педагогічної науки. У сучасній освіті кожний викладач, який прагне досягти сталих результатів навчання, замислюється над урізноманітненням викладання, посиленням його ефективності, підвищенням пізнавальної активності здобувачів освіти із паралельним збереженням їхнього фізичного й психічного здоров’я. Останнє набуває особливої значущості для українських учнів і студентів, які живуть і навчаються в умовах повномасштабної війни, розв’язаної Російською Федерацією проти Українського народу.

Останнім часом значної популярності набуває ***технологія енрджайзингу***, яка може бути застосована для будь-якої категорії здобувачів (незалежно від віку, рівня підготовленості тощо) під час навчання будь-якого предмету.